

було визначити зміст навчального матеріалу за роками навчання, підготувати й видати нові навчальні плани, програми, підручники, наочні посібники, які б відповідали віковим особливостям дітей 6-річного віку та завданням, які поставлені перед школою. Таку роботу виконали, зокрема з природознавства в основному наукові співробітники лабораторії навчання і виховання молодших школярів інституту педагогіки АПН України, викладачі-методисти вищих навчальних закладів країни: Т.Байбара, Н.Бібік, Л.Бондаренко, Н.Коваль, Л.Нарочна, В. Онищук та ін. Було видано програми і підготовлено підручники, які упродовж 80-х – 90-х років удосконалювалися.

Проголошення й розбудова самостійної Української держави відкрили нову сторінку в розвитку освіти. Її зміст викладено в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), де в основу пріоритетних принципів розвитку її системи поставлено гуманітаризацію, гуманізацію й демократизацію наступність всіх складових елементів освіти її неперервну та національну спрямованість.

Список використаних джерел

1. Сухомлинский В.О. Сердце отдаю детям. / В. О. Сухомлинський – К.: Радянська шк., – 1988. – 117с.

УДК 37.018.3 (477.87)«1919-1939» (043.5)

Черепаня М.Т.,
асистент кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет

ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ В ЗАКАРПАТТІ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОГО ПЕРІОДУ (1919-1939 рр.)

Період перебування Закарпаття в складі Чехословаччини впродовж 1919 - 1939 рр. впевнено можна назвати періодом удосконалення системи освітньої роботи в закладах інтернатного типу. Важливим у контексті змісту навчальної та виховної діяльності закладів інтернатного типу даного періоду є кількість вихованців школоповинного віку від 6 до 15 років. Згідно звітної документації за Чехословацької доби у державному дитячому будинку в м. Мукачеві та його філіалах загальна кількість таких дітей у 1934 р. становить – 1366 осіб, у 1935 р. – 1432 особи, у 1936 р. – 1527 дітей. Відповідно до Малого шкільного закону (1922 р.) ці діти повинні відвідувати школи. Загалом у цей час у закладі нараховується 1317 школоповинних дітей, з них: у школі для сліпих в м. Мукачеві – 40, у школі для дев'янтних дітей в м. Севлюші – 150, санаторного дитячого притулку в Полянні – 25, в сімейному будинку «Крест'янська служба» в Сваляві – 15, в інших дитячих поселеннях - 1042, в будинку для калік в м. Мукачеві – 45 дітей [3, арк. 31].

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківської опіки, які перебували в

дитячих притулках та дитячих поселеннях, що входили до складу Мукачівського Державного дитячого будинку, і не мали медичних протипоказань, зобов'язані були відвідувати народні початкові школи, які найближче розташовувалися до місця проживання дитини. Але, окрім дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у Мукачівському державному дитячому будинку перебували діти, які мали ряд складних захворювань: ураження опорно-рухового апарату внаслідок поліомієліту або інші вроджені або набуті каліцтва, туберкульоз тощо. Для таких дітей при Мукачівському державному дитячому будинку було створено заклад для дітей з фізичними вадами. Згідно Статуту, [4, арк. 7-10], заклад має на бeї забезпечити родинне виховання для дітей-калік, їх утримання та лікування, освіти вихованців та оволодіння ними практичних навичок, необхідних для майбутнього життя. У закладі для дітей з вадами фізичного розвитку передбачено: інтернат, ортопедичне відділення лікарні, спеціалізована школа для дітей, практичне відділення для землеробства та ремісничою майстернею, побутові кімнати. Якщо діти з вадами зору та слуху мали можливість навчатися в спеціалізованих школах-інтернатах, то діти, які мали складні фізичні вади, не могли навчатися у освітніх закладах. Зокрема, у Мукачівському дитячому будинку для дітей з фізичними вадами станом на 06 червня 1932 р. таких важких вихованців, які не могли ходити, було 8, а ще двоє перебували на лікуванні в санаторному закладі селища Поляна. Земським урядом Підкарпатської Русі для забезпечення їх повноцінної освіти та виховання пропонувалося створити умови для здійснення індивідуального навчання, при цьому зазначалося, що один вчитель може навчати від 8 до 15 таких учнів [2, арк. 41, 48].

Одним із найбільших за кількістю вихованців був структурний підрозділ Мукачівського державного дитячого будинку – дитячий будинок для розумово відсталих дітей у Севлюші. Станом на 1 вересня 1920-1921 н.р. в закладі перебуває 9 учнів, що зумовило необхідність відкрити допоміжну школу (Розпорядження Шкільного реферату за № 9952/20 від 03.12.1920 р.), яка реально почала діяти тільки з 1 квітня 1921 р. і до неї було зараховано вже 17 вихованців, які були поділені на 2 класи. Зважаючи на особливості розвитку дітей у одному класі (7 вихованців) не відбувалося теоретичного навчання, діти набували виключно трудові навички, а в іншому (10 вихованців) – навчання проводилося за програмою народної школи. Станом на кінець 1920-1921 навчального року в закладі налічувалося вже 33 дітей. У 1922 р. в приміщенні інтернатного закладу була відкрита державна народна школа з чеською мовою навчання та інтернат для учнів торгівельної школи м. Севлюша. Згідно звітної документації станом на 1 вересня 1922 р. до школи з чеською мовою навчання було зараховано 7 вихованців, до допоміжної школи – 19 вихованців і до державної міської школи – 17 дітей [5, арк. 102, 104, 106]. Наприкінці 1927-1928 навчального року було прийнято рішення не приймати до закладу немовлят, а вихованців з важкими відхиленнями перевести до спеціалізованого дитячого притулку для калік у Мукачеві. Це означало, що з наступного навчального року можна буде більш оптимально організувати навчально-

виховний процес. Щодо виховної роботи, то вона була спрямована на наданні допомоги дітям у їх соціалізації, формуванні елементарних навичок самообслуговування, а також на трудове та естетичне виховання особистості.

Державний інститут для глухонімих в м. Ужгороді ще з часів Австро-Угорської імперії відігравав велику роль у забезпеченні соціально-педагогічної опіки дітей краю, забезпечував повноцінну освіту та виховання дітей з вадами слуху. в період I Світової війни частину закладу для глухонімих зайняли військові і навчання в ньому припинилося майже на рік. І тому 3 квітня 1920 року Міністерство соціальної опіки Чехословацької республіки звернулося до Міністерства шкільництва та народної освіти, щоб повернути зайняті військовими приміщення до їх першочергово призначення – освіти дітей з вадами слуху [6, арк. 57]. Серед навчальних предметів, які викладалися вихованцям дитячого будинку для глухонімих, релігія займала особливе місце, адже основне її призначення полягало не тільки у формуванні релігійного світогляду вихованців, але й формуванні норма та звичок моральної поведінки. Як і в попередні періоди релігія як навчальний предмет виводилася за межі загального розкладу і її викладання забезпечували представники релігійних конфесій, до яких належала більшість вихованців.

Належної уваги вимагала шкільна освіта та виховання для підготовки до повноцінного життя дітей з вадами зору. Основною метою діяльності школи-інтернату для сліпих в м. Мукачеві – була підготовка до самостійного життя, формування потреби у вихованні, навчанні, дотримання дисципліни тощо. У річному звіті про роботу закладу інтернатного типу для сліпих за 1924-1925 навчальний рік було зазначено, що в закладі перебувало всього 7 вихованців з вадами зору, з них: 4 мали батьків, 2 – півсироти, 1 – сирота. У переважній більшості це діти віком від 8 до 13 років; 4 хлопчиків і 3 дівчаток. Виховний процес у школі забезпечував управитель школи, до прямих обов'язків якого входило піклуватися про моральне виховання дітей. Зокрема, з метою морального виховання два рази на тиждень з дітьми проводилися уроки релігії греко-католицьким священником, у неділю відвідували службу Богу, а також щодня проводилися так звані «прелекції», на яких читали оповідання на морально-етичні теми, історії повчального змісту. Щодо навчання, то діти завершили вивчення змісту навчального матеріалу за 1 клас, всі навчилися письму Брайля чеською та русинською мовою та письму Клейна русинською. Окрім того, діти навчалися виконувати арифметичні дії на машинці Брайля в межах 100, а усно – в межах 1000. Науку про рідний край вивчали шляхом слухання оповідань, а також безпосередньо під час екскурсій. Дві години на тиждень навчалися співу, а музику вивчали – 4 год тижнево. Серед навчальних предметів були ручні роботи, на яких працювали з глиною та папером, також 4 год на тиждень хлопці навчалися кошикарству (плетіння з лози), а дівчата навчалися прясти вовну [7, арк. 1-3].

До відкриття дитячих будинків урядом Підкарпатської Русі передбачалося залучити місцеві осередки організації Червоного Хреста, а також соціально активних представників чеської інтелігенції, яка компактно проживала у Хусті й Рахові. Згідно Розпорядження № 351/31 від 19.08.1931 р., виданого

директором-головним лікарем Мукачівського державного дитячого притулку про відвідування шкіл вихованцями структурних підрозділів та дитячих поселень, соціальні інспектори зобов'язані були забезпечити розподіл навчання дітей у школи з рідними мовами навчання. «Важливо, – наголошується в розпорядженні, – щоб діти навчалися в школах своєї народності (материнською) мовою» [1, арк. 1]. Це означало, що якщо угорськомовні діти навчалися в школах з угорською мовою навчання, німецькомовні – у школах з німецькою мовою навчання, а діти, які належали до слов'янських народів – чехи, словаки, русини, мали навчатися в своїх школах. Якщо таких не було – тоді в одній із шкіл зі слов'янською мовою навчання. Безумовно, перевага надавалася державним школам з чеською мовою навчання. З боку Чехословацького уряду приділялася увага можливості створення дитячих притулків (поселень) з урахуванням національної приналежності дітей, адже виховання у рідному культурному середовищі сприятиме кращій соціалізації вихованців. Так, за національною ознакою вихованців Мукачівського державного дитячого притулку найбільшу частку становлять русини – 72% у 1934 р., 68% у 1935 р. і 70% у 1936 р. З-поміж інших національностей порівняно вирізняються угорці (у 1934 р. – 14 %, у 1935 р. – 16 %, у 1936 р. – 14%) та євреї (у 1934 і 1935 р. р. – по 7 %, у 1936 р. – 8%) [3].

Таким чином, можемо констатувати наступне – освітньо-виховна діяльність закладів інтернатного типу Чехословацького періоду (1919-1939 рр.) характеризується такими акцентами:

- по-перше, всі учні школоповинного віку незалежно від соціального статусу чи стану здоров'я повинні бути залучені до навчання та виховання;
- по-друге, фізично та розумово здорові діти з інтернатних закладів або ж з прийомних сімей переважно відвідували звичайні народні початкові школи й виконували навчальні програми спільно з іншими учнями цих шкіл;
- по-третє, діти з обмеженими фізичними можливостями залучалися до навчання та виховання у спеціалізовані заклади (школа для глухонімих при Державному інституті в м. Ужгороді та школа-інтернат для сліпих в м. Мукачеві); діти з вадами опорно-рухового апарату переводилися на індивідуальне навчання в Державному будинку для дітей-калік м. Мукачево; діти із захворюваннями на туберкульоз та іншими інфекційними захворюваннями відвідували навчальні заняття при санаторних закладах (навчальні класи в санаторному закладі Поляна);
- по-четверте, Чехословацьким урядом та Цивільною Управою Підкарпатської Русі спільно з Шкільним рефератом та Рефератом соціальної опіки створювалися умови для навчання дітей материнською мовою, а саме: шляхом зарахування вихованців до шкіл з національними мовами навчання, що створювало сприятливі умови формування особистості вихованця з урахуванням принципів природовідповідності, культуровідповідності та народності у навчанні та вихованні.

Список використаних джерел

1. ДАЗО, Ф. 1043, оп. 1, спр. 5, 21 арк.
2. ДАЗО, Ф. 1489, оп. 1, спр. 108, 55 арк.
3. ДАЗО, Ф. 1489, оп. 1, спр. 161, 56 арк.
4. ДАЗО, Ф. 37, оп. 1, спр. 430, 30 арк.
5. ДАЗО, Ф. 37, оп. 1, спр. 75, 150 арк.
6. ДАЗО, Ф. 37, оп. 1, спр. 41, 123 арк.
7. ДАЗО, Ф. 37, оп. 1, спр. 338, 19 арк.

РОЗДІЛ 2**ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>